

อุตสาหกรรมการทอเสื่อ กกจันทบุรี

จำลอง สัตยารักษ์

กองอุตสาหกรรมในครอบครัว
กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

ในปัจจุบันย่อมเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า วิสาหกิจอุตสาหกรรมเป็นบั้จัยสำคัญมากสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยนี้ เพราะวิสาหกิจอุตสาหกรรมจะสามารถช่วยทึ้งในด้านเพิ่มรายได้แก่ประเทศชาติ ทั้งในด้านรักษาและดับเพลิงทางเกษตรหรือทรัพยากรธรรมชาติ และในด้านการช่วยให้รายได้ในประเทศมีงานทำเป็นอาชีพทั้งนักท่องเที่ยวและอนาคต ดังนั้น การประกอบอุตสาหกรรมให้เป็นเจ้าของสินไม่ว่าจะเป็นอุตสาหกรรมประเภทโรงงานขนาดใด อุตสาหกรรมในครอบครัว หรืออุตสาหกรรมหัตถกรรมก็ตาม จึงเป็นการร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยให้ก้าวหน้าขึ้นอย่างหนึ่ง

อันอุตสาหกรรมนี้ ถ้าจะพิจารณาถึงลักษณะและสภาพแห่งการดำเนินงานแล้ว อาจจะแบ่งออกได้เป็นสองประเภทใหญ่ๆ คือ อุตสาหกรรมโรงงาน และอุตสาหกรรมในครอบครัว สำหรับอุตสาหกรรมโรงงานนั้น นุ่งดำเนินการผลิตให้ได้ปริมาณสูงซึ่งต้องลงทุนมากพร้อมทั้งต้องจ้างคนงานหรือกรรมมาปฏิบัติงานด้วย ส่วนอุตสาหกรรมในครอบครัวเป็นการผลิตข้อๆ โดยใช้บุคคลที่เป็นสมาชิกของครอบครัวดำเนินงานกันเองเป็นการสำคัญ

การลงทุนไม่ต้องมากนักและสิ่งที่ผลิตได้ก็มีปริมาณจำกัด แต่คุณภาพนักได้รับความเอาใจใส่เป็นพิเศษ อุตสาหกรรมสองประเภทนั้นนับว่ามีความสำคัญมากสำหรับประเทศไทยอุตสาหกรรมซึ่งไม่เจริญก้าวหน้า

สำหรับประเทศไทยเรานั้น อุตสาหกรรมในครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะประเทศไทยเป็นประเทศสิกรรม ประชาชนส่วนใหญ่ต่างยึดอาชีพทางทำมาหากไร่และทำสวนเป็นหลักกันมาแต่โบราณกาจ ความรู้ใน

ด้านอุตสาหกรรมจึงมีน้อย ทำให้ไม่ค่อยมีการกล้าเสี่ยงต่อการประกอบอาชีพในงานนี้ เพราะมีอุปสรรคในการดำเนินงานอยู่มาก ประกอบสำคัญก็คือต้องทำการแข่งขันกับผลิตภัณฑ์ทางอุตสาหกรรมที่เป็นสินค้าส่งมาจากต่างประเทศซึ่งได้สร้างความนิยมให้เก่ประชาชนเป็นอันดับอยู่แล้ว ถ้าเราจะดำเนินงานผลิตขึ้นใหม่บ้างคุณภาพอาจไม่ทัดเทียมกับต่างประเทศ ดังนั้นประชาชนส่วนใหญ่จึงไม่ค่อยยกลั่งทุนประกอบอุตสาหกรรมโรงงานกันนัก แต่สำหรับอุตสาหกรรมในครอบครัวนี้ ได้รับความนิยมกันอย่างแพร่หลายในหมู่ประชาชนชาวไทยมาเป็นเวลานานแล้ว บางครอบครัวก็ยึดเป็นอาชีพประจำ บางครอบครัวก็ทำเป็นอาชีพประกอบเป็นการผ้าเวลาระหว่างที่ว่างจากอาชีพประจำ เช่น พากชานาชาติไว้ เมื่อสิ้นหน้านาก็หันมาประกอบอาชีพหัตถกรรมกัน เช่น ทอผ้า ทอเสื่อ ตีมีด และจักสถานในครัวเรือน และบางครอบครัวก็ยึดอาอุตสาหกรรม ในครอบครัวเป็นงานอดิเรกที่ได้ประโยชน์อย่างยิ่ง อุตสาหกรรมในครอบครัวบางชนิด ประชาชนนิยมทำกันเป็นท้องถิ่น ๆ สืบทอดกันมาหลายชั่วคน จนสร้างชื่อเสียงแก่ท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นที่นิยมยกย่องกันทั่วไป เช่น ผ้าชีนใหม่ ร่ม และเครื่องเงินที่เชียงใหม่ การตีมีดอรัญญาที่จังหวัดอุบลฯ และการทอเสื่อที่จังหวัดจันทบุรีเป็นต้น

สำหรับการทอเสื่อจันทบุรีจะเป็นกันในหมู่บ้านแห่งละลานตา โดยท่าไปอยู่ในเขตจังหวัดชลบุรี จังหวัดน้ำดีจะนำกล่าวเพื่อทราบถึงสภาพการทอเสื่อจันทบุรี นับญานและอุปสรรคของไวน้ำ และประวัติความเป็นมาของเสื่อ ซึ่งอาจจะเป็นสาระประโยชน์แก่ผู้อ่านและผู้ที่สนใจเกี่ยวกับเรื่องนี้ไม่มากก็น้อย

เสื่อที่เราท่านเห็นกันเป็นประจำนั้น มักจะนำมาปูพื้นและรองนั่งหรือนอน เสื่อจึงเป็นของใช้ประจำบ้านกันมาแต่โบราณ ซึ่งจะเห็นได้ว่าประเพณีนิยมของชาวไทยทางพระพุทธศาสนาใช้เสื่อเป็นเครื่องอัญเชิรารอย่างหนึ่งในพิธีอุปสมบทหรือพิธีทอดผ้ากฐิน นอกจากนั้นแล้วเรามักจะได้ยินได้ฟังกันอยู่เสมอ ๆ ที่พูดกันตามภาษาพื้นบ้านจนติดปากกันว่า “เลี้ยงดูเสื่อ” เป็นต้น

ประวัติความเป็นมาของเสื่อ จะทำกันมาแต่เมื่อได้สมัยได้และชนชาติได้ผลิตขึ้นก่อนไม่รู้ได้ทราบแน่ชัด แต่พอจะกล่าวว่าได้ว่าเสื่อได้ผลิตขึ้น ในประเทศไทยพื้นเมืองก่อน โดยใช้พืชจำพวกต้นหญ้า หรือต้นกากมาสานเป็นพื้น คนจีนแต่จีวิเคราะห์ว่า “เจ้าเชี้ยว” หมายถึงต้นหญ้านำมาสานเป็นพื้นมีตำนานว่าทำกันนานนานแล้ว สำหรับวัสดุที่นำมาทำเป็นเสื่อ มีอยู่มากหลายอย่างเช่น กอก กระดูก ป้อ หัวย คล้า ใบลาน ใบลำเจียกหรือใบเตย

ไม่ได้ ตลอดจนโลหะจำพวกเงินและพลาสติก ที่นำมาใช้เป็นเส้นแล้วถักหรือห่อเป็นเสื้อกัน มีแต่ที่นิยมใช้กันส่วนมากนั่นมักจะได้แก่ตันกง และกระชุดที่เรารู้ยกันว่า เสื้อกก และเสื้อกระชุด ในที่นี้จะนำกล่าวเฉพาะแต่เสื้อกก ซึ่งใช้ตันกากชนิดกลมมากทอกัน เรียกว่า “เสื้อจันทบุรี” มีผลิตกันมากที่จังหวัดจันทบุรี ตราด และฉะเชิงเทรา ส่วนกงเหลี่ยมนั้นผลิตกันมากที่จังหวัดขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ ศรีสะเกษ เชียงใหม่ฯ เนื่องจากเสื้อกกเป็นเสื้อที่ทำกันเป็นอาชีพอยู่มากกว่าเสื้อชนิดอื่น ๆ และทำกันอยู่มากจังหวัดด้วยกัน ดังนั้นต่อไปนี้จะขอกล่าวถึงการห่อเสื้อกกที่จังหวัดจันทบุรี ซึ่งรวมส่วนเสริมอุตสาหกรรมได้ไปด้วยการเกี่ยวกับการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวพร้อมกับจัดการประมวลผลิตภัณฑ์เสื้อและการแข่งขันห่อเสื้อและจักกกร่วมกับจังหวัดจันทบุรี ระหว่างวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๑๙ ถึง ๓ มกราคม ๒๕๒๐ และผลของการจัดประกวดและแข่งขันดังกล่าวทำให้ทราบถึงปัญหาอุปสรรค และรายได้ของผู้ประกอบอาชีพประเภทนี้ พอจะนำมากล่าวได้จากการสัมภาษณ์ผู้ช่วยในการประกวดเสื้อที่ได้รับรางวัลทั้งนั้น ได้แก่นายปลง คุ้ม เรือน บ้านเลขที่ ๘ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลหนองบัว อัมกาเมืองจังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีอาชีพหลักรับ

ราชการเป็นครูประชานบาล อายุที่ โรงเรียนวัดเกาะตะเคียน อัมกาเมือง จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นครูมาประมาณ ๑๗ ปี ได้ใช้เวลาว่างหลังกลับจากการฝึกสอนนักเรียน ในเวลาตอนเย็นและกลางคืน ห่อเสื้อกกจำหน่ายทำอยู่ดังนั้นเรื่อยมาทั้งก่อนและหลังเป็นครูประมาณ ๒๘ ปี สำหรับวัสดุที่บิกก์ที่นำมาห่อเสื้อมีนากกของตนเองอยู่ในเนื้อที่ประมาณ ๓ ไร่ แต่ในบ้านบุนนาคก็เสียหายใช้การไม่ได้ เพราะไม่มีเวลาบำรุงรักษาจำเป็นต้องซื้อ ก็มาใช้หอ โดยนำ กกมาจัดเป็นเส้นlongชือมา ในราคานาฬา ๗ บาท เมื่อถึงการลงทุนและผลกำไรมีที่ได้รับนายปลง คุ้มเรือน แจ้งว่าการซื้อ กกมาจัด เองดังกล่าวทำให้ต้นทุนในการผลิตสูงขึ้น ประกอบกับต้องนำ กกมาข้อมเป็นสีต่าง ๆ เพื่อความสวยงามของเสื้อ สีที่นำมาข้อมต้องเป็นสีชนิดดีไม่ตกลสี ราคาค่อนข้างแพง สีชนิดดีราคา กิโลกรัมละประมาณ ๓๗๐ บาท (สีชมพู) ส่วน สีชนิดอื่น ๆ กิโลกรัมละ ๔๗๐ บาท นอกจากจะต้องซื้อสีมาย้อม กกดังกล่าวแล้ว ยังต้องซื้อ เอ็นเสื้อมาใช้เป็นเส้นยืน ซึ่งมีเอ็นเสื้อที่ใช้ กันอยู่ ๒ ชนิด ได้แก่ เอ็นเสื้อปอ และเอ็นเสื้อพลาสติก ใน การลงทุนเอ็นเสื้อบุปปะมาณ ๑๐ บาท ห่อเสื้อชนิด ๕ คนได้ ๑ ผืน สำหรับเอ็นพลาสติก ประมาณ ๗ บาท ห่อเสื้อชนิด ๘ คนได้ ๑ ผืน สำหรับระยะเวลาที่หอ

เสือกันนนั้นนี้แรกจะต้องนำกมมาจัดเป็นเส้นเพื่อเก็บไว้ใช้ท่อระหว่างเดือนสิงหาคม - ตุลาคมซึ่งเป็นระยะที่ต้นกากเจริญเติบโตเต็มที่ตัดออกมาใช้การได้ สำหรับการหอเสื้อจะใช้ระยะเวลาเดือนพฤษภาคม — กรกฎาคม ไม่ได้ทำนาเนื่องจากมีอาชีพเป็นครูดังกล่าวแล้ว รายละเอียดการจำหน่ายและรายได้มีดังนี้

ราคางาน

เสือเมีย้อมสีชนิด ๕ คิบ ราคาผืนละ

๖๐ บาท

เสือย้อมสีชนิด ๗ คิบ ราคาผืนละ ๘๐

บาท

เสือย้อมสีชนิด ๙ คิบ ราคาผืนละ ๑๐๐

บาท

เสือย้อมสีชนิด ๑๑ คิบ ราคาผืนละ ๑๔๐

บาท

เสือชนิด ๑๓ คิบ บั้จุบันไม่ค่อยมีต้นกาก

ยาวพอที่จะนำมาใช้หอ

รายได้

เสือหอของประมาณ ๒ วัน ต่อ ๑ พื้นที่ได้วันละประมาณ ๑๕ บาท ให้เด็กในบ้านจำนวน ๒ คนหอ ๑ พื้นที่ ต่อ ๑ วัน ได้วันละประมาณ ๔๕ วัน รวมมีรายได้ประจำในครอบครัวประมาณวันละ ๖๐ บาท

ในเรื่องตลาดจำหน่ายไม่ค่อยมีปัจจุบัน เพราะมีร้านรับซื้อเป็นประจำอยู่หลายร้านในตลาดจังหวัดจันทบุรี เช่น ร้านเกษตรศาสตร์ร้านไทยรุ่งเรือง ร้านแม่ส้มจื้ม และร้านปีงให้เชียง

อีกรายหนึ่งที่ส่งผลงานในการหอเสือจำหน่ายเป็นอาชีพรองหลังจากการทำงานซึ่งเป็นอาชีพหลักและเป็นผู้ช่วยในการแข่งขันหอเสือได้รับรางวัลที่ ๑ คือ นายวิเชียร งามไสว บ้านเลขที่ ๗๘ หมู่ ๑๑ ตำบลหนองบัว อัมเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี อาชีพหลักคือการทำมินาอยู่ ๓—๕ ไร่เป็นของตนเอง จะทำงานระหว่างเดือนมิถุนายน — กรกฎาคม (ทำงานครั้งเดียว) และจะเก็บเกี่ยวข้าวประมาณเดือนพฤษภาคม ใช้เวลาประมาณ ๑๐ วัน เนื่องจากมีที่นาอ้อยได้ข้าวเพียง ๑๕๐ ถัง ใช้เลี้ยงครอบครัวทำสวนผลไม้ปลูกผักบ้างเล็กน้อยไม่ได้จำหน่าย ต้องอาศัยการหอเสือเป็นอาชีพรองหอจำหน่ายหลังจากเสร็จจากการทำงานและเก็บเกี่ยว โดยมีเนื้อที่ปลูกต้นกากของตนเองประมาณ ๒—๓ ไร่ได้กามาใช้ในการหอเสือประมาณ ๑ ไร่ ต่อเสือ ๕—๖ ร้อยฟื้น (๑๐๐ กิโลกรัม ห่อได้ ๕๐ ฟื้น) สำหรับราคาขายวัตถุดิบกิโลกรัมละ ๑๐ บาท ใช้เวลา ๑ ปี จึงจะตัดกามาใช้ได้ ในการปลูกกากครั้งหนึ่งๆ สามารถจะตัดกามาใช้ประมาณ ๗—๘ ปี เล้าจึง

จะปลูกใหม่ ในการปลูกก็นั้นจำเป็นจะต้องลงทุนในการซื้อปุ๋ยใส่ ในนา ก็ไร่นี่ประมาณ ๕-๖ ถุง ราคาปุ๋ยถุงละ ๑๕๐ บาท สำหรับสีที่ใช้มีราคาเหมือนกับรายที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยเฉพาะรายของนายวิเชียรฯ นี้ไม่ต้องซื้อวัสดุดินมาก เพราะได้ปลูกขึ้นใช้เองถ้ามีเหลือก็จ้าห์น่ายในราคากิโลกรัมละ ๑๐ บาท แต่เมื่อร้านที่รับซื้อประจ้าเพียงร้านเดียวคือ ร้านจันพานิช และร้านอื่นๆ ในตลาดตัวจังหวัดตามแต่จะมีผู้ต้องการซื้อ ส่วนราชภารอื่นๆ ใช้วิธีเร่จ้าห์น่าย สำหรับรายได้ของนายวิเชียรฯ มีครอบครัวหกคน เสื้อได้ ๕ คน หอเสื้อได้ ๑ พื้น ต่อ ๑ วัน (๒ คนหอ) เมื่อหักค่าใช้จ่ายเป็นค่าลงทุนแล้วประมาณคนละ ๒๗ บาท จึงมีรายได้คิดถ้วนเฉลี่ยแล้ววันหนึ่งได้ประมาณ ๑๐๐ บาท

จะเห็นได้ว่าอาชีพรองในการหอเสื้อจ้าห์น่าย เป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้แก่ครอบครัวผู้ประกอบอาชีพนี้เป็นอย่างมาก แต่เนื่องจากในขณะนี้เท่าที่สอบถามผู้ผลิตปรากฏว่า วัสดุดินก็ได้มีราคาแพงขึ้น แต่ราคาเสื้อหักจ้าห์น่ายก็อยู่ตามปกตินั่นคงมีราคาเดิม สาเหตุที่ทำให้ก่อนราคาแพงขึ้นเนื่องจากการขายแคลนก็เป็นสาเหตุใหญ่ เพราะมีศูนย์พัฒนาขายต้นกอก เพลย์เบนศูนย์ฯ ฯ ฯ ก็กล่องอย่างมากและยังไม่สามารถจะปรับลงได้

ทำให้วัสดุดินขาดแคลนต้องเสียค่าลงทุนไปอีกมาก ในบัญชีหัวตู้ดินขาดแคลนนี้เป็นผลกระทำกระเทือนต่อผู้ประกอบอาชีพหอเสื้อ ก็จะเก็บมีผู้รองเรียนขอความช่วยเหลือเกี่ยวกับกรณีหากจัดเพลย์ท่าลายต้นกอกแล้วตามนี้จะเจ้าหน้าที่ของกระทรวงเกษตร เข้าไปทำการสำรวจความเสียหาย แต่ยังไม่ได้มีการวิจัย แกบัญชีหัวตู้ประการใด เรื่องเงินหายไปอาจทำให้คิดเห็นเป็นไปได้ว่า ก็อาจจะไม่มีความสำคัญต่อรายภูมิเมืองพัชโนดดี้ เช่นข้าว และพืชไร่ต่างๆ ก็เป็นได้ จึงไม่ได้รับการเหลียวแลเท่าที่ควร เมื่อเป็นเช่นนี้ ผลเกี่ยวเนื่องในการส่งเสริมอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัว แก่รายภูมิจังหวัดอย่างกระทำที่ห่อนไปด้วย กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมซึ่งมีหน้าที่ ได้รับคำร้องเรียนขอให้แกบัญชีหัวตู้ดินก่อให้รื้บด่วน เพื่อติดต่อกับกระทรวงเกษตรได้ทราบถึงบัญชีหัวตู้พืชของต้นกอก พิจารณาดำเนินการแก้ไขต่อไปอย่างจริงจัง เพราะบัญชีหัวตู้ดินก่อให้เกิดความเสียหายต่อต้นกอก น้ำที่จะต้องรับพัดลมร้อนด้วย เพื่อจัดบัญชีหัวตู้ให้หมดไป มีจำนวนแล้วก็จะเป็นอุปสรรคต่อผลการส่งเสริมอาชีพ อุตสาหกรรมในครอบครัวของรายภูมิเกี่ยวกับอาชีพน้อยอย่างแน่นอน ▲